

Mieczysław Oliwa¹

**UPRAWNIENIA PREZESA SĄDU WOBEC
KURATORSKIEJ SŁUŻBY SĄDOWEJ**

**POWERS OF THE COURT PRESIDENT
OVER THE PROBATION OFFICER**

Otrzymano: 09.02.2021 Zaakceptowano: 09.03.2021 Opublikowano: 31.03.2021

DOI: 10.5604/01.3001.0014.7906

Artykuł Oryginalny

Źródło finansowania – badania własne

Streszczenie

Artykuł przedstawia problematykę uprawnień prezesa sądu w odniesieniu do kuratorów zawodowych tworzących kuratorską służbę sądową w obszarze właściwości sądu okręgowego. Z uwagi na szczególne usytuowanie kurateli sądowej na szczeblu sądu rejonowego i sądu okręgowego, autor koncentruje się na uprawnieniach prezesów sądów okręgowych i prezesów sądów rejonowych, wynikających wprost z ustawy o kuratorach sądowych lub mających w niej bezpośrednie odniesienie. Celem opracowania było zebranie, usystematyzowanie i uporządkowanie uprawnień prezesów sądów wynikających z ustawy o kuratorach sądowych w taki sposób, aby możliwe było wskazanie, które z tych uprawnień jednoznacznie przynależą prezesowi sądu okręgowego, a które prezesowi sądu rejonowego. Różnorodność i specyfika zadań powierzonych kuratorom, związany z tym zadaniowy czas pracy oraz przyznana ustawowo samorządność tej grupy zawodowej mogą bowiem powodować wątpliwości w zakresie organów uprawnionych do wykonywania uprawnień w stosunku do tej grupy zawodowej. Uwzględniając odrębność organizacyjną służby kura-

¹ Mgr Mieczysław Oliwa, Prezes Sądu Okręgowego w Bydgoszczy, autor do korespondencji: Mieczysław Oliwa, e-mail: mieczyslaw.oliwa@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8764-6212.

torskiej w zakresie nadzoru powierzonego kuratorowi okręgowemu autor wskazuje na uprawnienia, jakie przysługują w stosunku do kuratorów prezesom sądu rejonowego i okręgowego.

Słowa kluczowe: kurator, uprawnienie, prezes sądu, postępowanie dyscyplinarne, kurator okręgowy, kuratela

Abstract

The article presents the issue of the powers of the court president in relation to professional probation officers, who form the probation officer service in the area of jurisdiction of the district court. Due to the special location of court guardianship at the level of the district court and the regional court, the author focuses on the powers of presidents of regional courts and presidents of district courts, arising directly from the law on probation officers or directly related to it. The aim of the study was to collect, systematize and organize the powers of court presidents under the law on probation officers in such a way as to make it possible to indicate which of these powers belong respectively to the president of the regional court and to the president of the district court. The variety and specificity of the tasks entrusted to probation officers, the related task-based working time and the statutory self-government of this professional group may cause doubts as to which bodies are authorized to exercise powers in relation to this professional group. Taking into account the organizational separateness of the probation service in terms of supervision entrusted to the district probation officer, the author indicates the powers that the presidents of district and regional courts have in relation to probation officers.

Key words: probation officer, authorization, court president, disciplinary proceedings, district probation officer, probation

Wprowadzenie

Problematyka uprawnień prezesa, czy to sądu okręgowego, czy rejonowego, realizowanych w stosunku do kuratorów sądowych jest istotnym zagadnieniem praktycznym. Pomimo iż od uchwalenia ustawy o kuratorach sądowych² minęło blisko 20 lat, problematyka uprawnień i obowiązków prezesa sądu, realizowanych zarówno wobec poszczególnych kuratorów, jak i wobec całej służby kuratorskiej nie była dotąd przedmiotem samodzielnego artykułu lub opracowania. Tym bardziej wobec podnoszonych przez prezesów sądów okręgowych i rejonowych wątpliwości interpretacyjnych w kontekście stosowania przepisów ustawy w stosunku do kuratorów zatrudnionych w poszczególnych sądach istotne znaczenie miało zebranie uprawnień prezesów sądów w odniesieniu do funkcjonowania kuratorów sądowych w ramach jednego, możliwie przejrzystego opracowania.

Niniejsze opracowanie koncentruje się na uprawnieniach prezesów sądów okręgowych i rejonowych wynikających z ustawy o kuratorach sądowych lub znajdujących w niej bezpośrednie odniesienie. Z tej przyczyny w opracowaniu nie ujęto wszystkich uprawnień prezesów sądów, w tym tych zawartych w innych aktach prawnych, jak ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych³ czy Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 r. Regulamin Urzędowania Sądów Powszechnych⁴. Co prawda w tych aktach prawnych wskazano na uprawnienia prezesa sądu, to jednak w mniejszym stopniu odnoszą się one do sytuacji kuratorów sądowych.

Z uwagi na objętość opracowania niemożliwe było przedstawienie w sposób szczegółowy wszystkich uprawnień prezesów sądów. Najszerzej ujęto te uprawnienia prezesów, które mają najistotniejsze znaczenie dla funkcjonowania kurateli lub są odbierane jako najważniejsze nie tylko przez prezesów sądów, ale i przez samych kuratorów sądowych.

Niniejsze opracowanie ma charakter dogmatyczny. Z uwagi na fakt, iż artykuł ma na celu zebranie usystematyzowanie i uporządkowanie uprawnień prezesów sądów z jednoczesnym wskazaniem, które z tych uprawnień

² Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych (Dz.U. 2020, poz. 167 t.j.), dalej: u.o.k.s.

³ Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. 2020, poz. 2072 t.j.) dalej: u.o.s.p.

⁴ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 r. Regulamin Urzędowania Sądów Powszechnych (Dz.U. 2019, poz. 1141) dalej: r.u.s.p.

przynależą prezesowi sądu okręgowego, a które prezesowi sądu rejonowego, autor skupił się na analizie aktów prawnych dotyczących kwestii związanych z uprawnieniami prezesa sądu w stosunku do kuratorów sądowych, jedynie sygnalizując kwestie dotyczące ewolucji służby kuratorskiej oraz modelu kurateli.

Ustawodawca w ustawie o kuratorach sądowych wprowadził do polskiego systemu prawnego nowe rozwiązania dotyczące struktury kurateli sądowej i jej roli w funkcjonowaniu wymiaru sprawiedliwości. Zawód kuratora jako zawód zaufania publicznego zyskał wyraźnie ukształtowany samorząd zawodowy w postaci Krajowej Rady Kuratorów oraz okręgowego zgromadzenia kuratorów.

Wzmocniona została rola kuratora okręgowego w ramach sprawowania nadzoru nad działalnością kuratorów we właściwości sądu okręgowego i ukształtowano ramy jego odpowiedzialności przed prezesem sądu okręgowego za funkcjonowanie kuratorskiej służby sądowej w okręgu.

W praktyce jednak, wobec faktu, iż określone odrębnymi przepisami zadania o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym, diagnostycznym, profilaktycznym i kontrolnym, związane z wykonywaniem orzeczeń sądu realizują kuratorzy zatrudnieni w sądach rejonowych, natomiast nadzór nad ich działalnością realizowany jest przez kuratora okręgowego, umieszczonego w strukturze organizacyjnej sądu okręgowego, pojawiają się wątpliwości w zakresie realizacji uprawnień kontrolnych i nadzorczych w stosunku do kuratorów.

Wątpliwości te nierzadko podnoszone są przez prezesów sądów rejonowych, w zakresie przysługujących im uprawnień, do określania zakresu czynności kuratorów realizowanych przy wykonywaniu orzeczeń oraz uprawnień z zakresu prawa pracy wykonywanych w stosunku do kuratorów.

Treść ustawy o kuratorach sądowych, mimo iż wskazuje uprawnienia prezesa, odnosi się w większości do uprawnień prezesa sądu okręgowego, nierzadko nie precyzując, w jaki sposób pewne uprawnienia prezesa miałyby być realizowane. Przyznając uprawnienia prezesowi sądu okręgowego w zakresie kształtowania stosunku pracy kuratora ustawodawca nie wskazał jasno, który prezes sądu, rejonowego czy okręgowego, jest pracodawcą kuratora. Odesłanie w ustawie o kuratorach do odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu pracy w kwestiach nieuregulowanych w ustawie, przy jednoczesnym przyznaniu prezesowi sądu okręgowego uprawnień do wyrażania zgody na podjęcie przez kuratora dodatkowego zatrudnienia lub

przyznania nagrody oraz przekazanie kuratorowi okręgowemu uprawnień do wykonywania działań niezbędnych dla prawidłowego funkcjonowania kuratorskiej służby sądowej w okręgu oraz przyznania mu uprawnień kontrolnych w zakresie pracy kuratorów powodować może wątpliwości w zakresie charakteru czynności prezesa, jako podmiotu uprawnionego do podejmowania decyzji w sprawach kuratorów.

Ustawa o kuratorach sądowych w ramach funkcjonowania kuratorskiej służby sądowej przyznaje część uprawnień prezesowi sądu okręgowego, a część prezesowi sądu rejonowego. Wskazując na ustawowy zapis zawarty w art. 35 ust. 2 u.o.k.s. powierzający nadzór nad działalnością kuratorów sądowych kuratorowi okręgowemu nie sposób oprzeć się wrażeniu, iż mogą się pojawić wątpliwości w zakresie rozdzielenia kompetencji w stosunku do służby kuratorskiej⁵.

Zgodnie z art. 3 Kodeksu pracy⁶, pracodawcą jest jednostka organizacyjna, choćby nie posiadała osobowości prawnej, a także osoba fizyczna, jeżeli zatrudniają one pracowników. Ustawa o kuratorach sądowych nie precyzuje wprost, kto jest pracodawcą kuratora zawodowego, odsyłając jedynie wobec dyspozycji art. 105 u.o.k.s. do odpowiedniego stosowania w kwestiach nieuregulowanych w ustawie przepisów Kodeksu pracy. Wobec określonych uprawnień przyznanych prezesowi sądu okręgowego związanych z powstaniem stosunku pracy kuratora oraz wobec dalszych czynności w ramach realizacji tego stosunku przyznanych prezesowi sądu rejonowego wydaje się zasadne twierdzenie, iż uprawnienia pracodawcy w stosunku do kuratora przysługują prezesowi danego sądu w stosunku do kuratora w tym sądzie zatrudnionego.

Celem wyjaśnienia wątpliwości interpretacyjnych warto zatem rozdzielić uprawnienia prezesa sądu rejonowego i prezesa sądu okręgowego w stosunku do kuratorów.

Przedstawienie jednak poszczególnych uprawnień prezesa wymaga przybliżenia roli i zadań kuratorskiej służby sądowej.

Analiza przepisów ustawy o kuratorach sądowych skłania do postawienia pytań o to, który prezes wykonuje obowiązki pracodawcy wobec kuratora oraz które z uprawnień przyznanych prezesom przez ustawę mają bardziej doniosły charakter wpływając nie tylko na sytuację poszczegól-

⁵ K. Stasiak, *Czy potrzebna nam jest reforma kurateli sądowej?*, „Gdańskie Studia Prawnicze Rok XXIV” 2020, nr 3 (47), s. 108.

⁶ Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (Dz.U. 2020, poz. 1320 t.j.) dalej: k.p.

nych kuratorów, ale i całej służby kuratorskiej. Pytanie wydaje się bardziej zasadne w kontekście analizy przepisów projektu ustawy o kuratorskiej służbie sądowej⁷, który stanowił odpowiedź na sygnalizowaną potrzebę wprowadzenia zmian w przepisach ustawy o kuratorach sądowych.

Nie można rozpatrywać sytuacji kurateli sądowej i samych kuratorów bez ujęcia tematu w kontekście kuratorskiej służby sądowej. Sam fakt, iż z treści art. 35 ust. 1 u.o.k.s. wprost wynika, iż kuratorską służbę sądową na obszarze właściwości sądu okręgowego stanowią zawodowi kuratorzy sądowi powoduje, iż sytuacji kuratorów nie można rozpatrywać odrębnie, a sami kuratorzy z mocy ustawy tworzą służbę kuratorską. Służby kuratorskiej nie można utożsamiać wyłącznie z samorządem zawodowym kuratorów, który jest wyraźnie wyodrębniony w postaci Krajowej Rady Kuratorów i okręgowych zgromadzeń kuratorów, ani z aparatem pomocniczym prezesów sądów. Wreszcie służby kuratorskiej nie można utożsamiać wyłącznie z komórką organizacyjną sądu. W myśl bowiem § 2 pkt 1 r.u.s.p., komórką organizacyjną sądu jest zespół kuratorskiej służby sądowej funkcjonujący w danym sądzie.

Służby kuratorskiej nie stanowią też wyłącznie kuratorzy okręgowi czy kierownicy zespołów.

Wydaje się, iż takiego rozumienia pojęcia kuratorskiej służby sądowej upatrywać można w umiejscowieniu art. 35 u.o.k.s. w rozdziale 3 ustawy o kuratorach sądowych, dotyczącym organizacji kuratorskiej służby sądowej, łącznie z przepisami dotyczącymi statusu kuratora okręgowego i kierownika zespołu. Prawdopodobnie przepis dotyczący służby kuratorskiej z powołaniem mógłby być umieszczony już w rozdziale pierwszym określającym status i zadania kuratorów, jak w powołanym wyżej projekcie ustawy.

1. Rola i zadania kuratorskiej służby sądowej

Kwestie dotyczące zadań kuratorów sądowych określone są w art. 1 u.o.k.s., który stanowi, iż kuratorzy sądowi realizują określone przez prawo zadania o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym, diagnostycznym, profilaktycznym i kontrolnym, związane z wykonywaniem orze-

⁷ Projekt z dnia 31 maja 2019 r. ustawy o kuratorskiej służbie sądowej <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12321964/katalog/12599118#12599118>, dostęp: 03.03.2021.

czeń sądu. Tak określona kolejność zadań przesądza o modelu kurateli sądowej, która ma wychowujący charakter⁸.

Szereg i różnorodność działań, jakie powierzone zostały przez ustawodawcę kuratorom, przemawia za szczególnym usytuowaniem służby kuratorskiej w strukturze wymiaru sprawiedliwości.

Pomimo faktu, iż ustawa posługuje się ogólnym pojęciem kuratora sądowego wyróżnić należy w strukturze tej grupy: zawodowych kuratorów sądowych i społecznych kuratorów sądowych.

Z punktu realizacji zadań istotny jest również podział na: kuratorów dla dorosłych, wykonujących orzeczenia w sprawach karnych i kuratorów rodzinnych, wykonujących orzeczenia w sprawach rodzinnych i nieletnich.

Kuratorzy sądowi wykonują swoje zadania w środowisku podopiecznych, także na terenie zamkniętych zakładów i placówek ich pobytu, w szczególności na terenie zakładów karnych, placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz leczniczo-rehabilitacyjnych. Ustawa o kuratorach sądowych daje zatem pierwszeństwo dla pracy terenowej kuratora⁹.

Za podopiecznych kuratorów sądowych uważa się osoby, których dotyczy postępowanie. Nie ma tu znaczenia charakter zadania kuratora wykonywanego w stosunku do konkretnej osoby ani jego okresowość. Zatem za podopiecznego uznać można nie tylko osobę, w stosunku do której orzeczono nadzór czy też dozór kuratora, ale również osobę, co do sytuacji której kurator czyni ustalenia w zakresie realizacji zarządzenia o przeprowadzeniu wywiadu środowiskowego.

Wykonując swoje obowiązki służbowe, zawodowy kurator sądowy ma prawo do:

- 1) odwiedzania w godzinach od 7.00 do 22.00 osób objętych postępowaniem w miejscu ich zamieszkania lub pobytu, a także w zakładach zamkniętych;
- 2) żądania okazania przez osobę objętą postępowaniem dokumentu pozwalającego na stwierdzenie jej tożsamości;
- 3) żądania niezbędnych wyjaśnień i informacji od podopiecznych objętych dozorem, nadzorem lub inną formą kontroli zleconej przez sąd;
- 4) przeglądania akt sądowych i sporządzania z nich odpisów w związku z wykonywaniem czynności służbowych oraz dostępu do dokumen-

⁸ K. Gromek, *Kuratorzy sądowi. Komentarz*, Warszawa 2005, s. 44.

⁹ K. Gromek, *op. cit.*, s. 50–51.

tacji dotyczącej podopiecznego i innych osób objętych postępowaniem;

- 5) żądania od Policji oraz innych organów lub instytucji państwowych, organów samorządu terytorialnego, stowarzyszeń i organizacji społecznych w zakresie ich działania, a także od osób fizycznych pomocy w wykonywaniu czynności służbowych.

Z kolei zawodowy kurator sądowy obowiązany jest do:

- 1) występowania w uzasadnionych wypadkach z wnioskiem o zmianę lub uchylenie orzeczonego środka;
- 2) przeprowadzania na zlecenie sądu lub sędziego wywiadów środowiskowych;
- 3) współpracy z właściwym samorządem i organizacjami społecznymi, które statutowo zajmują się opieką, wychowaniem, resocjalizacją, leczeniem i świadczeniem pomocy społecznej w środowisku otwartym;
- 4) organizacji i kontroli pracy podległych kuratorów społecznych oraz innych osób uprawnionych do wykonywania dozorów lub nadzorów;
- 5) sygnalizowania sądowi przyczyn przewlekłości postępowania wykonawczego lub innych uchybień w działalności pozasądowych podmiotów wykonujących orzeczone środki.

W aktach wykonawczych uregulowano odrębnie obowiązki kuratorów dla dorosłych¹⁰ i obowiązki kuratorów rodzinnych¹¹ związane z wykonywaniem zadań.

Bez wątplenia zadaniowy czas pracy kuratora i realizacja czynności częściowo w siedzibie zespołu w formie pracy biurowej, a częściowo w terenie w środowisku podopiecznych utrudnia postrzeganie tej grupy zawodowej w ramach wymiaru sprawiedliwości. Nie da się, bowiem, zadań kuratorów odnieść do jakiegokolwiek innej grupy zawodowej w sądownictwie.

Szczególony charakter zadań realizowanych przez kuratorów skutkuje szczególnie zorganizowaną strukturą organizacyjną. W strukturze tej wyróżniamy kuratorów zawodowych i społecznych, a w zakresie podległości służbowej ponadto kierowników zespołów i kuratora okręgowego.

¹⁰ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2016 r. w sprawie sposobu i trybu wykonywania czynności przez kuratorów sądowych w sprawach karnych wykonawczych (Dz.U. 2016, poz. 969 t.j.).

¹¹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 czerwca 2003 r. w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania uprawnień i obowiązków kuratorów sądowych (Dz.U. 2014, poz. 989 t.j.).

Taka różnorodność w zakresie struktury powodować może wątpliwości co do zasad podległości organizacyjnej i odpowiedzialności za realizację zadań przez kuratorów. Szczególnie widoczne jest to w przypadku kuratora okręgowego, który umiejscowiony w strukturze organizacyjnej sądu okręgowego sprawuje nadzór nad działalnością kuratorów sądowych z zastrzeżeniem określonych w ustawie uprawnień sądu lub prezesa sądu.

W strukturze organizacyjnej kurateli najniższe miejsce zajmuje kurator społeczny. Wyodrębnienie kuratorów społecznych ma ten sens, iż zgodnie z art. 35 u.o.k.s., kuratorską służbę sądową na obszarze właściwości sądu okręgowego stanowią wyłącznie zawodowi kuratorzy sądowi. Niezmienne od lat w obu pionach kurateli to kuratorzy społeczni stanowią licniejszą grupę. Zauważalny jest jednak spadek liczby kuratorów społecznych. Pośrednio wynika to, zwłaszcza w pionie kurateli dla dorosłych, ze spadku liczby spraw prowadzonych w zespołach kuratorskiej służby sądowej. Analizując zatem wyłącznie dane statystyczne dotyczące liczby kuratorów sądowych, można wysnuć wniosek, iż kuratela sądowa, zwłaszcza w pionie rodzinnym, ma jednak społeczno-zawodowy charakter¹².

Należy jednak zauważyć, iż spadek liczby kuratorów społecznych w pionie kurateli dla dorosłych z dużym prawdopodobieństwem skutkować może wykształceniem w tym pionie, modelu kurateli *stricte* zawodowej. Z kolei w pionie kurateli rodzinnej spadek liczby kuratorów społecznych może spowodować, iż model ten będzie klasycznym modelem kurateli zawodowo-społecznej.

Zakres zadań kuratora społecznego określa kierownik zespołu w porozumieniu z wyznaczonym kuratorem zawodowym, pod którego kierunkiem kurator społeczny ma pracować (art. 87 ust. 1 u.o.k.s.).

Z punktu widzenia organizacyjnego, kurator społeczny podlega zatem kuratorowi zawodowemu, pod którego kierunkiem pracuje, oraz kierownikowi zespołu, który określa zakres zadań kuratora społecznego. Widoczne jest to w przepisach wykonawczych, które precyzyjnie wskazują na realizację czynności kuratora społecznego pod kierunkiem kuratora zawodowego.

¹² Jak wynika ze sprawozdania statystycznego MS – S 40 r za cały rok 2019, na dzień 31.12.2019 r. na 2 957,75 etatów kuratorów zawodowych w pionie kurateli dla dorosłych przypadało 7 677 kuratorów społecznych, natomiast w pionie kurateli rodzinnej na 2 158,75 etatów kuratorów zawodowych przypadało 11 634 kuratorów społecznych. Z kolei z danych zawartych w formularzu statystycznym MS – S 40 r za I półrocze 2020 r. na dzień 30.06.2020 r. na 2 899,75 etatów kuratorów zawodowych w pionie kurateli dla dorosłych przypadało 6 411 kuratorów społecznych, a w pionie kurateli rodzinnej na 2 217,75 etatów kuratorów zawodowych przypadało 11 394 kuratorów społecznych.

Z kolei kurator zawodowy organizacyjnie podlega kierownikowi zespołu, do którego obowiązków należy wykonywanie działań niezbędnych dla prawidłowego funkcjonowania kuratorskiej służby sądowej w zakresie działań zespołu, a w szczególności koordynowanie zadań kuratorów zespołu (art. 41 ust. 1 zd. 1 i ust. 1 pkt 1 u.o.k.s.).

We właściwości sądu okręgowego, za funkcjonowanie całej kuratorskiej służby sądowej w okręgu, przed prezesem sądu okręgowego odpowiada kurator okręgowy.

Do zadań kuratora okręgowego należy w szczególności: wykonywanie działań niezbędnych dla prawidłowego funkcjonowania kuratorskiej służby sądowej w okręgu, koordynowanie działalności kuratorów sądowych na terenie swego działania, nadzór nad pracą kierowników zespołów kuratorskiej służby sądowej (art. 37 ust. 2 pkt 1, 2, 4 u.o.k.s.).

Biorąc pod uwagę, iż kuratorzy zawodowi realizujący zadania w zespołach zatrudnieni są w sądach rejonowych, natomiast kurator okręgowy w sądzie okręgowym, należy postawić pytanie o usystematyzowanie kurateli sądowej w strukturze sądownictwa, a w szczególności o zakres odpowiedzialności za zabezpieczenie realizacji zadań przez kuratorów.

Najbardziej czytelne wydaje się odniesienie struktury kurateli do uprawnień prezesa sądu, w którym zatrudniony jest kurator. Ustawa o kuratorach sądowych jedynie częściowo w sposób jasny i precyzyjny wskazuje na poszczególne uprawnienia prezesa sądu w stosunku do kuratorów. Ze stanowiska Ministerstwa Sprawiedliwości wynika, iż w przypadku sądowego kuratora zawodowego pracodawcą jest ten sąd rejonowy, w którym kurator wykonuje swoje obowiązki służbowe niezależnie od tego, iż nawiązanie stosunku pracy z kuratorem nastąpiło w drodze aktu podmiotu usytuowanego na innym szczeblu władzy służbowej¹³.

Niemniej wobec faktu, iż ustawa o kuratorach sądowych przyznaje szereg uprawnień w zakresie stosunku pracy kuratora prezesowi sądu okręgowego, istotne jest rozdzielenie uprawnień prezesa sądu rejonowego i prezesa sądu okręgowego.

¹³ Odpowiedź Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości z dnia 21.01.2019 r. w sprawie BM-I-0520-866/18/1 w sprawie wątpliwości interpretacyjnych dotyczących zakładu pracy i pracodawcy w odniesieniu do sądowego kuratora zawodowego, https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&url=https://www.senat.gov.pl/download/gfx/senat/pl/senatoswiadczenia/1972/09_068_1961_1_odp.pdf&ved=2ahUKEwiVr7Gh8rvvAhXipIsKHRYRgCw8QFjACegQIDhAC&usq=AOvVaw3-UOeAfOVs8bPVbpQV_z1_, dostęp: 15.02.2021.

2. Uprawnienia prezesa sądu rejonowego

2.1. Prezes sądu rejonowego jako pracodawca

Z faktu zatrudnienia kuratora zawodowego w danym sądzie rejonowym wyprowadzić można byłoby twierdzenie o dość szerokim zakresie uprawnień prezesa sądu rejonowego w zakresie kuratorów zawodowych.

Tymczasem analiza przepisów ustawy o kuratorach sądowych dzieli uprawnienia prezesa sądu rejonowego niejako na dwa rodzaje: uprawnienia przynależne prezesowi sądu jako pracodawcy, wynikające z art. 105 u.o.k.s. i odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu pracy oraz uprawnienia wprost wyrażone w ustawie o kuratorach sądowych dotyczące funkcjonowania kuratelii.

Bez wątpienia, jak wskazano powyżej, w przypadku kuratora zawodowego zatrudnionego w sądzie rejonowym, obowiązki pracodawcy wykonuje prezes tego sądu, z wyłączeniem uprawnień wprost przyznanych przez ustawę o kuratorach sądowych prezesowi sądu okręgowego.

Wśród uprawnień przyznanych prezesowi sądu rejonowego, tylko przykładowo, wymienić można takie uprawnienia, jak:

- udzielanie urlopów przewidzianych przepisami prawa pracy i odwoływanie z tych urlopów (art. 152 i nast. k.p.);
- zaznajamianie pracowników podejmujących pracę z zakresem ich obowiązków, sposobem wykonywania pracy na wyznaczonych stanowiskach oraz ich podstawowymi uprawnieniami (art. 94 pkt 1 k.p.);
- organizowanie pracy w sposób zapewniający pełne wykorzystanie czasu pracy (art. 94 pkt 2 k.p.);
- przeciwdziałanie dyskryminacji w zatrudnieniu (art. 94 pkt 2 b k.p.);
- zapewnianie bezpiecznych i higienicznych warunków pracy oraz prowadzenie systematycznych szkoleń pracowników w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy (art. 94 pkt 4 k.p.);
- terminowe i prawidłowe wypłacanie wynagrodzenia (art. 94 pkt 5 k.p.);
- ułatwianie pracownikom podnoszenie kwalifikacji zawodowych (art. 94 pkt 6 k.p.);
- zaspokajanie w miarę posiadanych środków socjalnych potrzeb pracowników (art. 94 pkt 8 k.p.);
- prowadzenie i przechowywanie w postaci papierowej lub elektronicznej dokumentacji w sprawach związanych ze stosunkiem pracy oraz akt osobowych pracowników (art. 94 pkt 9a i 9b k.p.);

- wpływanie na kształtowanie w zakładzie pracy zasad współżycia społecznego (art. 94 pkt. 10 k.p.);
- stosowanie zasad odpowiedzialności materialnej pracowników na zasadach określonych w Kodeksie pracy (art. 114 i nast. k.p.);
- realizacja obowiązków pracodawcy wynikających z uprawnień pracowniczych, związanych z macierzyństwem i rodzicielstwem (art. 175 (1) i nast. k.p.);
- ocena i dokumentowanie ryzyka zawodowego związanego z wykonywaną pracą oraz stosowanie niezbędnych środków profilaktycznych zmniejszających ryzyko (art. 226 k.p.);
- informowanie pracowników o ryzyku zawodowym, które wiąże się z wykonywaną pracą oraz o zasadach ochrony przed zagrożeniami (art. 226 k.p.);
- zapewnienie pracownikom nieodpłatnie środków ochrony indywidualnej, zabezpieczających przed działaniem niebezpiecznych i szkodliwych dla zdrowia czynników występujących w środowisku pracy oraz informowanie o sposobach posługiwania się tymi środkami (art. 237 (6) k.p.).

Wobec ilości zadań i uprawnień, jakie spoczywają na pracodawcy względem pracownika powyższe wyliczenie ma jedynie charakter przykładowy.

Część z tych uprawnień i obowiązków, zwłaszcza w zakresie zapewnienia pracownikom nieodpłatnie środków ochrony indywidualnej zabezpieczających przed działaniem niebezpiecznych i szkodliwych dla zdrowia czynników występujących w środowisku pracy, ma fundamentalne znaczenie w obecnym czasie z uwagi na ogłoszony stan epidemii.

2.2. Uprawnienia prezesa w kontekście działalności służby kuratorskiej

Oprócz katalogu uprawnień i obowiązków, jakie spoczywają na prezesie jako pracodawcy, wskazać należy na szereg przepisów związanych z realizacją przez prezesa sądu rejonowego zadań wynikających bezpośrednio z ustawy o kuratorach sądowych.

Wśród tych zadań wymienić można przykładowo:

- pełnienie roli administratora danych osobowych przetwarzanych przez kuratorów zatrudnionych w sądzie (art. 9 b u.o.k.s.);
- powoływanie i odwoływanie kuratorów społecznych (art. 84 ust. 2 u.o.k.s.);

- działania mające na celu utworzenie sekretariatu zespołu (art. 42 ust. 2 u.o.k.s.);
- wymierzanie kar porządkowych upomnienia kuratorom zawodowym zatrudnionym w sądzie (art. 53 ust. 1 u.o.k.s.);
- przyjmowanie ślubowania od kuratorów społecznych (art. 85 ust. 1 u.o.k.s.);
- przyznawanie ryczałtów kuratorom społecznym (art. 90 ust. 1 u.o.k.s.);
- wyrażanie opinii w sprawach dotyczących kuratorów (art. 34 ust. 1 u.o.k.s.);
- ustalanie po zasięgnięciu opinii kierownika zespołu dyżurów sądowych kuratorów zawodowych (art. 13 ust. 2 u.o.k.s.).

Część uprawnień prezesa sądu rejonowego dotycząca czynności kuratorów wynika z innych aktów prawnych niż ustawa o kuratorach sądowych.

Przykładowo rozporządzenie w sprawie ośrodków kuratorskich¹⁴ wskazuje na następujące uprawnienia prezesa sądu rejonowego:

- wnioskowanie do prezesa sądu okręgowego w sprawie utworzenia ośrodka kuratorskiego (§ 4 ust. 1 r.o.o.k.)¹⁵;
- ustalenie dziennej stawki na dożywianie uczestnika w ośrodku kuratorskim (§ 7 ust. 5 r.o.o.k.);
- wnioskowanie do prezesa sądu okręgowego o zawieszenie działalności ośrodka kuratorskiego (§ 9 ust. 2 r.o.o.k.);
- powoływanie i odwoływanie kierownika ośrodka kuratorskiego (§ 10 ust. 1 i 2 r.o.o.k.)¹⁶;
- powierzanie obowiązków wychowawcy w ośrodku kuratorskim (§ 12 ust. 1 i 2 r.o.o.k.)¹⁷.

Administratorem danych przetwarzanych w celu wykonania zadań lub obowiązków przez kuratora sądowego jest prezes sądu, w którym kurator sądowy pełni obowiązki służbowe. Nakłada to na prezesa sądu rejonowego konieczność podjęcia działań zmierzających do zabezpieczenia pozyskanych i przetwarzanych przez kuratorów danych zgodnie z przepisami prawa i wewnętrznymi regulacjami obowiązującymi w sądzie. Działania te mogą być realizowane choćby poprzez wyposażenie kuratorów w niezbędny sprzęt umożliwiający zabezpieczenie przechowywanych na nim danych,

¹⁴ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 października 2001 r. w sprawie ośrodków kuratorskich (Dz.U. 2001 nr 120, poz. 1294) dalej: r.o.o.k.

¹⁵ P. Kozłowski, K. Stasiak, *Ośrodek kuratorski. Ujęcie prawne, organizacyjne i metodyczne*, Warszawa 2018, s. 34.

¹⁶ P. Kozłowski, K. Stasiak, *op. cit.*, s. 44–45.

¹⁷ *Ibidem*, s. 53–55.

jak również zabezpieczenie dokumentacji przechowywanej w zespołach w sposób uniemożliwiający dostęp do niej osobom nieupoważnionym¹⁸.

Ważnym uprawnieniem prezesa sądu rejonowego jest powoływanie i odwoływanie kuratorów społecznych. Wobec społeczno-zawodowej struktury służby kuratorskiej nadal istotną kwestią jest pozyskiwanie osób do pełnienia funkcji kuratora społecznego.

Powołanie kuratora społecznego inicjowane jest wnioskiem kierownika zespołu. Do pełnienia funkcji kuratora społecznego może być powołany ten, kto: odpowiada warunkom określonym w art. 5 ust. 1 pkt 1–3 u.o.k.s. i posiada co najmniej wykształcenie średnie lub średnie branżowe oraz doświadczenie w prowadzeniu działalności resocjalizacyjnej, opiekuńczej lub wychowawczej, a także złożył informację z Krajowego Rejestru Karnego, która jego dotyczy.

Prezes sądu rejonowego posiada szerokie uprawnienia w stosunku do kuratorów społecznych. Może bowiem nie tylko powołać, ale również zawiesić kuratora społecznego w czynnościach lub go odwołać z pełnionej funkcji. Warunkiem koniecznym tych czynności jest jednak zazwyczaj wniosek kierownika zespołu. Wniosek kierownika zespołu nie jest elementem koniecznym, warunkującym decyzję prezesa sądu w sytuacjach, gdy kurator społeczny nie spełnia już wymogów koniecznych dla pełnienia obowiązków kuratora społecznego lub złożył prośbę o zwolnienie go z powierzonej mu funkcji. Jednakże gdy odwołania kuratora społecznego wymagają względy organizacyjne lub też kurator społeczny nie wykonuje należycie swojej funkcji, wniosek kierownika jest konieczny i co do zasady uruchamia procedurę odwołania kuratora społecznego¹⁹.

Prezes sądu rejonowego na wniosek kierownika zespołu zawiesza kuratora społecznego w czynnościach, także w razie wszczęcia przeciwko niemu postępowania karnego, do czasu jego prawomocnego rozstrzygnięcia.

Warto wspomnieć wreszcie o uprawnieniach czysto reprezentacyjnych, w ramach których przed przystąpieniem do pełnienia funkcji kurator społeczny składa ślubowanie przed prezesem właściwego sądu rejonowego w obecności kierownika zespołu. Z odebrania ślubowania sporządza się protokół, który podpisują: składający ślubowanie, prezes sądu rejonowego oraz kierownik zespołu.

¹⁸ Informacja o wynikach przeprowadzonej kontroli przez Najwyższą Izbę Kontroli nr P/17/106 *Wykonywanie obowiązków przez kuratorów sądowych*, s. 14–15, źródło: <https://www.nik.gov.pl/kontrole/P/17/106/>, dostęp: 15.02.2021.

¹⁹ K. Gromek, *op. cit.*, s. 321–322.

W kontekście funkcjonowania zespołu kuratorskiego niezwykle ważne jest zapewnienie obsługi biurowej zespołu. W tym celu prezes sądu rejonowego poprzez wydanie zarządzenia może utworzyć sekretariat zespołu. Obsługę zespołu zapewniają wyznaczeni pracownicy sądu w ramach utworzonego sekretariatu (42 ust. 2 u.o.k.s.) lub w ramach obsługi poza utworzonym sekretariatem (art. 42 ust. 1 u.o.k.s.). W skali kraju na koniec 2019 r., na 559 zespołów kuratorskich 17 zespołów pozbawionych było obsługi całkowicie, 155 zespołów miało zapewnioną obsługę poza utworzonym sekretariatem, a 387 zespołów posiadało utworzony sekretariat²⁰. Na koniec I półrocza 2020 r. obsługi sekretarskiej całkowicie pozbawionych było z kolei 20 zespołów kuratorskich. Zwiększenie liczby zespołów pozbawionych obsługi nastąpiło pomimo zmniejszenia łącznej liczby zespołów w kraju do 558²¹.

Oczywiście odrębną kwestią jest utworzenie samego sekretariatu zespołu, a odrębną zapewnienie obsługi w sekretariacie przez wyznaczonego pracownika.

Uprawnieniem prezesa sądu, które choć mogłoby być umiejscowione w Kodeksie pracy, wymienione jest jednak wprost w ustawie o kuratorach sądowych, jest wskazana w art. 53 u.o.k.s. możliwość wymierzenia kuratorowi kary porządkowej w postaci upomnienia. Karę porządkową upomnienia wymierza kuratorowi zatrudnionemu w sądzie rejonowym prezes tego sądu. Co istotne, ustawa o kuratorach nie wskazuje procedury wymierzenia kary porządkowej. Zatem w tym zakresie należy stosować odpowiednio przepisy Kodeksu pracy. Wymierzenie kary porządkowej poprzedzone winno być wysłuchaniem kuratora i umożliwieniem mu wypowiedzenia się co do faktów stanowiących podstawę do wymierzenia kary porządkowej. Kurator w ciągu 3 dni od zawiadomienia go o ukaraniu karą porządkową upomnienia może odwołać się do prezesa sądu okręgowego, którego decyzja w tym zakresie jest ostateczna. Prezes sądu okręgowego może karę utrzymać w mocy bądź ją uchylić. Wydaje się zasadnym pogląd, w ramach którego prezes sądu okręgowego po uchyleniu kary porządkowej przy jednoczesnym uznaniu, iż czyn kuratora będący podstawą wymierzenia kary porządkowej rodzić może odpowiedzialność dyscyplinarną, skieruje do rzecznika dyscyplinarnego w tym zakresie żą-

²⁰ Sprawozdanie statystyczne MS – S40 r dla całego kraju za cały rok 2019.

²¹ Sprawozdanie statystyczne MS – S40 r dla całego kraju za I półrocze 2020 r.

danie wszczęcia postępowania wyjaśniającego. Analogicznie kształtować się będzie odpowiedzialność porządkowa aplikanta kuratorskiego²².

Odpis decyzji o wymierzeniu kary porządkowej winien być przesłany do prezesa sądu okręgowego i kuratora okręgowego oraz umieszczony w aktach osobowych kuratora.

Uprawnieniem prezesa sądu rejonowego jest ponadto przyznawanie i ustalanie na wniosek kierownika zespołu miesięcznych ryczałtów dla kuratorów społecznych z tytułu zwrotu kosztów, ponoszonych w związku ze sprawowanymi nadzorami lub dozorami. Ryczałty te płatne są do dnia 20 każdego miesiąca. Za przeprowadzenie wywiadu w postępowaniu wykonawczym w sprawie nieobjętej dozorem lub nadzorem prezes sądu rejonowego przyznaje kuratorowi społecznemu ryczałt z tytułu zwrotu kosztów w wysokości 4% kwoty bazowej²³.

Wobec zadaniowego charakteru pracy kuratorów zawodowych należy również wspomnieć o uprawnieniu prezesa sądu rejonowego do ustalania dni dyżurów kuratorów. Kurator zawodowy wykonuje obowiązki służbowe w terenie oraz pełni dyżury sądowe ustalone przez prezesa sądu rejonowego po zasięgnięciu opinii kierownika zespołu kuratorskiej służby sądowej.

Podstawą ustalenia dni dyżurów kuratorów jest decyzja prezesa sądu rejonowego wydana na wniosek kierownika zespołu. Brak jest jakichkolwiek ograniczeń w zakresie kształtowania dni i godzin dyżurów w dniu powszednie. Przyjąć zatem należy, iż sposób ustalenia dni dyżurów ograniczony jest tylko potrzebami sądu i możliwościami w zakresie zapewnienia kuratorom odpowiednich warunków pracy. Wydaje się zasadne, aby dyżury kuratorów w ramach jednego okręgu ukształtowane były jednolicie, niemniej możliwe jest kształtowanie godzin i dni dyżurów w taki sposób, aby możliwość realizacji zadań przez kuratorów była w pełni zabezpieczona.

²² K. Stasiak, *Odpowiedzialność porządkowa i dyscyplinarna kuratora zawodowego i aplikanta kuratorskiego*, w: *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, red. T. Jedynak, K. Stasiak, Warszawa 2008, s. 127.

²³ Zgodnie z art. 13 ustawy budżetowej na rok 2021 z dnia 20 stycznia 2021 r. (Dz.U. 2021, poz. 190), kwota bazowa o której mowa w art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych wynosi 2 031,96 zł.

3. Uprawnienia prezesa sądu okręgowego

Uprawnienia prezesa sądu okręgowego realizowane w stosunku do kuratorów należy rozpatrywać również w kilku kategoriach.

W pierwszym względzie wskazać należy na uprawnienia prezesa sądu okręgowego jako pracodawcy. Warto jednak wskazać, iż prezes sądu okręgowego obowiązki pracodawcy wykonuje w stosunku do kuratorów w tym sądzie zatrudnionych, czyli kuratora okręgowego i jego zastępcy lub zastępców.

Prezes sądu okręgowego nie wykonuje takich czynności w stosunku do kuratorów delegowanych do pomocy kuratorowi okręgowemu ani w stosunku do kuratorów zatrudnionych w sądach funkcjonalnych, które organizacyjnie podlegają sądowi okręgowemu. Zatrudnienie bowiem kuratora delegowanego, jak również kuratora wykonującego czynności w sądzie funkcjonalnym, pozostaje bez zmian w danym sądzie rejonowym. W stosunku do kuratorów zatrudnionych w sądach rejonowych nie będących sądami funkcjonalnymi, prezes sądu okręgowego tym bardziej nie wykonuje obowiązków pracodawcy w rozumieniu Kodeksu pracy i wskazanych powyżej uprawnień jakie przysługują prezesowi sądu rejonowego.

Ustawa o kuratorach sądowych przyznaje prezesowi sądu okręgowego szereg uprawnień związanych z powstaniem, ustaniem stosunku pracy i czynnościami, które można rozpatrywać jako czynności z zakresu prawa pracy. Realizacja jednak tych zadań nie powoduje, iż prezesa sądu okręgowego należy uznawać jako pracodawcę kuratora zawodowego zatrudnionego w sądzie rejonowym.

W zakresie czynności wykonywanych na podstawie ustawy o kuratorach sądowych należy wskazać na czynności podejmowane przez prezesa na wniosek kuratora okręgowego jak i czynności podejmowane przez prezesa z własnej inicjatywy.

Wśród decyzji podejmowanych przez prezesa sądu okręgowego na wniosek kuratora okręgowego przykładowo wskazać można:

- mianowanie, odwołanie, przeniesienie kuratora do innego sądu lub zespołu kuratorskiej służby sądowej albo zawieszenie kuratora w czynnościach w czynnościach (art. 4 u.o.k.s.);
- delegowanie kuratora do pomocy kuratorowi okręgowemu (art. 38 ust. 2 u.o.k.s.);
- nadawanie kuratorom wyższych stopni służbowych (art. 8 ust. 1 u.o.k.s.);

- zawieszenie kuratora w czynnościach w przypadku wszczęcia przeciwko niemu postępowania dyscyplinarnego (art. 24 ust. 1 u.o.k.s.);
- zwolnienie z pełnienia obowiązków w okresie wypowiedzenia (art. 29 ust. 1 u.o.k.s.);
- powoływanie i odwoływanie zastępcy lub zastępców kuratora okręgowego (art. 36 ust. 5 u.o.k.s.);
- powoływanie i odwoływanie kierownika zespołu (art. 40 ust. 1 u.o.k.s.).

Ustawa o kuratorach sądowych wyraźnie wskazuje na sytuacje, w których do podjęcia czynności przez prezesa sądu okręgowego wymagane jest złożenie wniosku przez kuratora okręgowego.

Wskazane są również sytuacje, w których wniosek kuratora okręgowego nie jest konieczny, niemniej konieczne jest uzyskanie opinii kuratora okręgowego. Dotyczy to kwestii przyznania nagrody kuratorowi za szczególne osiągnięcia w pracy (art. 18 ust. 1 u.o.k.s.), zatrudnienia aplikanta kuratorskiego (art. 73 ust. 1 u.o.k.s.) czy też skrócenia aplikacji kuratorskiej (art. 73 ust. 2 u.o.k.s.).

Wreszcie, w niektórych sytuacjach, ustawa nie precyzując sposobu inicjowania czynności, pozwala na podejmowanie przez prezesa sądu okręgowego decyzji z urzędu, w niektórych tylko przypadkach wymagając zasięgnięcia opinii kuratora okręgowego lub prezesa sądu rejonowego. Opinia prezesa sądu rejonowego konieczna jest choćby przy przeniesieniu kuratora (art. 34 ust. 3 u.o.k.s.) czy powołaniu lub odwołaniu kierownika zespołu kuratorskiego (art. 40 ust. 1 u.o.k.s.).

Brak jest jednak w jakimkolwiek z przepisów ustawy o kuratorach sądowych wskazania, iż wyrażona opinia wiąże co do swej treści prezesa sądu okręgowego²⁴.

Prezes sądu okręgowego posiada wyłączne kompetencje do mianowania kuratora zawodowego, jego odwołania, przeniesienia do innego sądu lub zespołu kuratorskiej służby sądowej czy też zawieszenia w czynnościach kuratora. Decyzje te prezes sądu okręgowego podejmuje na wniosek kuratora okręgowego²⁵. Zatem pomimo wykonywania uprawnień pracodawcy w stosunku do kuratora zatrudnionego w sądzie rejonowym przez prezesa tego sądu, to prezes sądu okręgowego *de facto* kreuje lub zmienia stosunek pracy kuratora.

²⁴ K. Gromek, *op. cit.*, s. 209.

²⁵ S. Stasiorowski, *Metody pracy resocjalizacyjnej i profilaktycznej stosowane przez kuratorów sądowych wykonujących orzeczenia w sprawach karnych*, Prawo karne i kryminologia, Wydawnictwo IWS, Warszawa 2018, s. 11–12.

Podobnie rozważać należy sytuację aplikanta kuratorskiego, z którym stosunek pracy na podstawie umowy o pracę na czas określony nawiązuje prezes sądu okręgowego, a po pozytywnym wyniku egzaminu kuratorskiego, to ten prezes mianuje dotychczasowego aplikanta na kuratora i podejmuje decyzję, co do umieszczenia konkretnego etatu kuratorskiego w danym sądzie rejonowym.

Również prezes sądu okręgowego uprawniony jest do wystąpienia do Ministra Sprawiedliwości z wnioskiem o zwolnienie od obowiązku odbycia aplikacji kuratorskiej i złożenia egzaminu kuratorskiego w stosunku do odpowiednio kandydata na aplikanta lub aplikanta (art. 5 ust. 2 u.o.k.s.).

Uprawnienia prezesa sądu okręgowego dotyczące kształtowania stosunku pracy widoczne są również w procesie nadawania wyższych stopni służbowych. Prezes sądu okręgowego bowiem nie tylko mianuje na najniższy stopień służbowy kuratora zawodowego, ale podejmuje na wniosek kuratora okręgowego decyzję o nadaniu kuratorowi wyższego stopnia służbowego – odpowiednio starszego kuratora zawodowego lub kuratora specjalisty (art. 8 ust. 1 u.o.k.s.). Wniosek kuratora okręgowego, pomimo zawartych informacji o zabezpieczeniu awansu pod kątem skutków finansowych i zawartej oceny wynikającej z przeprowadzonej oceny pracy kuratora, nie musi skutkować jego uwzględnieniem. To do prezesa sądu należy bowiem ostateczna decyzja w przedmiocie awansu kuratora na wyższy stopień służbowy.

Ważnym uprawnieniem prezesa sądu okręgowego przy kształtowaniu stosunku pracy kuratora jest również możliwość przyznania dodatków do wynagrodzenia.

Wśród dodatków zasadniczo wyróżnić można 3 ich rodzaje: dodatek funkcyjny, patronacki i specjalny.

Dodatek funkcyjny, zgodnie z art. 14 ust. 2 u.o.k.s., przysługuje kuratorowi okręgowemu, jego zastępcy (zastępcom) oraz kierownikowi zespołu kuratorskiej służby sądowej. Związany jest z pełnioną funkcją w służbie kuratorskiej. Dodatek ten w zależności od pełnionej funkcji określony jest jako procent kwoty bazowej, odpowiednio, w przypadku kuratora okręgowego, w wysokości 70–110%, zastępcy kuratora okręgowego, w wysokości 50–70%, a w odniesieniu do kierownika zespołu w wysokości 30–50%.

Dodatek patronacki przysługuje kuratorowi zawodowemu za sprawowanie patronatu nad aplikantem kuratorskim (art. 14 ust. 3 u.o.k.s.). Zatem tylko kurator zawodowy, któremu jako patronowi przydzielono aplikanta,

uprawniony jest do otrzymania dodatku. Dodatek ten wynosi 10% kwoty bazowej za każdy miesiąc sprawowania patronatu nad aplikantem²⁶.

Z kolei dodatek specjalny może być przyznany każdemu kuratorowi niezależnie od pełnionej funkcji i miejsca zatrudnienia. Kuratorowi zawodowemu może być przyznany na czas określony dodatek specjalny, do wysokości 40% wynagrodzenia zasadniczego, powiększonego o kwotę przyznanego dodatku funkcyjnego, w ramach posiadanych środków, określonych na wynagrodzenia osobowe kuratorów zawodowych.

Zatem wysokość dodatku specjalnego uzależniona jest od faktycznie otrzymywanego przez kuratora wynagrodzenia, a nie od kwoty bazowej. Każdorazowo podstawą przyznania dodatku jest zwiększenie zakresu obowiązków kuratora. Zwiększenie to winno mieć charakter okresowy, a nie doraźny. Przesłanką do przyznania dodatku nie może być wyłącznie sprawowana funkcja, a rzeczywiste zaangażowanie kuratora w wykonywanie obowiązków. Nawet bowiem wzorowe wykonywanie powierzonych obowiązków nie uprawnia do dodatku specjalnego²⁷.

Decyzję w tym zakresie pozostawiono całkowicie prezesowi sądu okręgowego, który może zarówno stosowny dodatek przyznać, jak i odmówić przyznania dodatku. Każdorazowo to prezes sądu okręgowego ocenia, czy istnieją merytoryczne przesłanki do przyznania dodatku specjalnego kuratorowi. Sam fakt, iż w budżecie sądu zabezpieczone są środki możliwe do przeznaczenia na wypłatę dodatku specjalnego nie stanowi podstawy do przyznania dodatku. Z reguły przyznanie przez prezesa sądu okręgowego dodatku poprzedzone jest wnioskiem kuratora okręgowego. Warto jednak wskazać, iż prezes każdorazowo podejmuje decyzję samodzielnie, może zatem, ale nie musi, uwzględnić wniosku kuratora okręgowego.

Podstawą do wypłaty dodatku jest pisemna decyzja prezesa sądu okręgowego zawierająca określenie wysokości dodatku, wskazanie okresu czasu, na który dodatek specjalny ma być przyznany, określenie, czy dodatek specjalny będzie wypłacany w czasie usprawiedliwionej nieobecności kuratora w pracy i w jakiej wysokości oraz uzasadnienie przyznania dodatku.

Podobnie rzecz ma się w przypadku nagród przyznawanych kuratorom zawodowym. Prezes sądu okręgowego, po zasięgnięciu opinii kuratora okręgowego i prezesa sądu rejonowego, może przyznać kuratorowi zawodo-

²⁶ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie wynagrodzeń kuratorów zawodowych i aplikantów kuratorskich (Dz.U. 2020, poz. 145 t.j.).

²⁷ Powyższe wynika z pisma nadzorczego Dyrektora Departamentu Wykonania Orzeczeń i Probacji z dnia 19 października 2018 r. w sprawie DWOiP – II – 54 – 15/18 (niepublikowane).

wemu nagrodę za szczególne osiągnięcia w pracy. Również i tu, prezesowi sądu okręgowego pozostawiono wyłączną kompetencję do oceny zasadności przyznania nagrody.

Pozytywna opinia kuratora okręgowego i prezesa sądu rejonowego w przedmiocie przyznania nagrody oraz fakt, iż w budżecie sądu są zabezpieczone środki na ten cel, nie przesądza bowiem, czy taka nagroda kuratorowi zostanie przez prezesa sądu okręgowego przyznana.

Również przyznanie nagrody winno mieć postać pisemnej decyzji wskazującej wysokość przyznanej nagrody oraz uzasadnienie podstaw jej przyznania.

Prezes sądu okręgowego posiada również istotne kompetencje w zakresie trwania stosunku pracy kuratora. Dotyczy to w szczególności takich kwestii, jak wyrażanie zgody na podjęcie przez kuratora dodatkowego zatrudnienia (art. 15 ust. 1 i 2 u.o.k.s.) czy też kwestii dotyczących przeniesienia kuratora (art. 34 u.o.k.s. i 35 u.o.k.s.).

Kurator zawodowy nie może podejmować dodatkowego zatrudnienia bez zgody prezesa sądu okręgowego. Przez zatrudnienie rozumieć należy pozostawanie przez kuratora w stosunku pracy z innym pracodawcą niż sąd zatrudniający kuratora. Co prawda ustawa nie precyzuje, inaczej niż w przypadku sędziów, charakteru podejmowanego zatrudnienia, jednakże wydaje się, iż zatrudnienie to nie tylko nie może przeszkadzać w pełnieniu obowiązków służbowych przez kuratora zawodowego, ale również nie może w żaden sposób osłabiać zaufania do kuratora czy sądu lub stwarzać wątpliwości co do bezstronności kuratora.

Pomimo kompetencji prezesa sądu w zakresie ostatecznej decyzji w przedmiocie wyrażenia zgody na dodatkowe zatrudnienie kuratora, wydaje się zasadne, aby przez wyrażeniem zgody prezes sądu zasięgnął opinii kuratora okręgowego w zakresie dodatkowego zatrudnienia kuratora. Co prawda opinia kuratora okręgowego w tym względzie nie tylko nie jest wymagana przez ustawę i nie może wiązać prezesa sądu, niemniej może stanowić wskazówkę dla prezesa przy podejmowaniu decyzji. Podobnie sytuacja kształtuje się w przypadku innego zajęcia i sposobu zarobkowania kuratora zawodowego, które przeszkadzałyby w pełnieniu obowiązków kuratora sądowego, mogło osłabiać zaufanie do jego bezstronności lub podważać zaufanie do sądu. Innym sposobem zarobkowania może być podejmowanie działalności gospodarczej lub realizowanie czynności w ramach umów cywilnoprawnych. Nie musi mieć ono charakteru wyłącznie odpłatnego²⁸.

²⁸ K. Stasiak, *Charakterystyka stosunku pracy kuratora sądowego i aplikanta kuratorskiego*, w: *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, red. T. Jedynak, K. Stasiak, Warszawa 2008, s. 93.

Warto wspomnieć o konieczności zachowania w tym przypadku drogi służbowej przez kuratora ubiegającego się o wyrażenie zgody. Co prawda ustawa nie wprowadza wprost takiego wymogu, jednak pozytywna opinia wyrażona przez kierownika zespołu oraz prezesa sądu rejonowego w ramach drogi służbowej może mieć wpływ przy rozstrzygnięciu sprawy przez prezesa sądu okręgowego. Uzyskanie stosownej zgody zabezpiecza kuratora w przypadku kolizji zadań.

W toku stosunku pracy kuratora prezes sądu okręgowego posiada kompetencje do przeniesienia kuratora do innego zespołu lub sądu (art. 34 u.o.k.s.), przeniesienia do innej pracy (art. 21 u.o.k.s.), zawieszenia w wykonywaniu obowiązków służbowych (art. 23 u.o.k.s., art. 24 u.o.k.s.) czy wreszcie awansowania kuratora na wyższy stopień służbowy (art. 8 u.o.k.s.).

Rozpatrując kompetencje prezesa w zakresie przeniesienia kuratora wskazać należy, iż największe znaczenie dla kuratorskiej służby sądowej ma uprawnienie prezesa do przenoszenia kuratorów pomiędzy zespołami i sądami.

Prezes sądu okręgowego może przenieść kuratora do innego sądu lub zespołu kuratorskiego w tej samej lub innej miejscowości, w tym samym okręgu sądowym, jeżeli jest to konieczne ze względu na szczególne potrzeby sądu. Kurator przez okres przeniesienia zachowuje dotychczasowe wynagrodzenie. W przypadku przeniesienia do pracy w sądzie położonym w innej miejscowości, kuratorowi przysługują ponadto: zwrot uzasadnionych kosztów przeniesienia, diety i zwrot kosztów podróży. Należności te winny być wypłacane ze środków tego sądu rejonowego, do którego kurator został przeniesiony²⁹.

Ustawa nie definiuje, na czym miałyby polegać szczególne potrzeby sądu. Niemniej wydaje się zasadne, by rozumieć przez to konieczność wzmocnienia kadrowego zespołu kuratorskiego, wynikającą bądź z długotrwałych absencji kuratorów tego zespołu, bądź ze zdarzeń losowych, względnie ze zwiększonego obciążenia pracą kuratorów w zespole, do którego następuje przeniesienie, względem średniego obciążenia pracą kuratorów w okręgu. Każdorazowo analiza stanu obciążenia pracą kuratorów w okręgu obciąża kuratora okręgowego i to zasadniczo od niego winna wyjść inicjatywa w zakresie konieczności przeniesienia kuratora.

²⁹ Powyższe wynika z pisma nadzorczego Dyrektora Departamentu Wykonania Orzeczeń i Probacji z dnia 06 czerwca 2013 r. w sprawie DWOiP – II – 5400 – 29/13 (niepublikowane).

Oczywiście możliwe jest, iż to sam kurator skieruje wniosek o przeniesienie go do innego zespołu lub sądu. Wiąże się to najczęściej ze zmianą sytuacji życiowej lub mieszkaniowej kuratora. Kuratora można bowiem przenieść na jego wniosek do innego zespołu kuratorskiego lub sądu położonego w tej lub innej miejscowości w tym samym okręgu sądowym (art. 34 ust. 2 u.o.k.s.). Wskazać jednak należy, iż również i w tym przypadku zasadne jest dokonanie stosownych analiz w zakresie obciążenia pracą kuratorów w zespołach, których skutki przeniesienia miałyby dotyczyć.

Przeniesienia w obu wskazanych wyżej przypadkach dokonuje prezes sądu okręgowego w porozumieniu z prezesem sądu rejonowego, w którym kurator ma być zatrudniony. Niezależnie od tego, czy przeniesienie kuratora powodowane jest wnioskiem kuratora czy też szczególnymi potrzebami sądu, decyzja prezesa winna być poprzedzona formalnym wnioskiem kuratora okręgowego oraz uzyskaniem opinii prezesa sądu rejonowego, w którym kurator ma być zatrudniony po przeniesieniu. Ustawodawca nie wprowadził wymogu uzyskania zgody lub opinii prezesa sądu rejonowego, z którego przenoszony jest kurator³⁰. Wydaje się zasadne, iż w przypadku, gdy to sam kurator zainteresowany jest przeniesieniem, winien kierować wniosek do prezesa sądu okręgowego z zachowaniem drogi służbowej. Często spotykaną praktyką jest jednak, iż kuratorzy przed złożeniem wniosku o przeniesienie kontaktują się z kuratorem okręgowym celem uzyskania informacji o możliwości takiego przeniesienia.

Niedopuszczalne, według przepisów ustawy, jest przeniesienie bez zgody kuratora do sądu mającego siedzibę w innej miejscowości kobiety w ciąży lub osoby sprawującej opiekę nad dzieckiem w wieku do 14 lat, a także w wypadkach, gdy stoją temu na przeszkodzie ważne względy osobiste lub rodzinne kuratora. Jednak bez ograniczeń dopuszczalne jest przenoszenie kuratora pomiędzy pionami kurateli lub zespołami w ramach tego samego sądu rejonowego. Brak jest również ograniczeń czasowych lub ilościowych w zakresie przeniesienia. Nie mniej warto mieć na uwadze, iż kryteria wyboru kuratora do przeniesienia winny być jasne i czytelne.

Kuratorowi od decyzji prezesa o przeniesieniu, niezależnie od podstawy decyzji, przysługuje każdorazowo odwołanie do Ministra Sprawiedliwości w terminie 7 dni od doręczenia decyzji.

W toku zatrudnienia kuratora mogą również zaistnieć przesłanki do przeniesienia kuratora do innej pracy w związku z utratą zdolności do wy-

³⁰ Powyższe wynika z pisma nadzorczego Dyrektora Departamentu Wykonania Orzeczeń i Probacji z dnia 23 września 2013 r. w sprawie DWOiP – II – 023 – 16/13 (niepublikowane).

konywania zawodu. Konstrukcja ta zawarta jest w art. 21 u.o.k.s. Przepis ten przewiduje, iż w razie trwałej utraty zdolności do wykonywania zawodu kuratora, kuratora zawodowego można przenieść do innej pracy na jego wniosek, złożony w ciągu 7 dni od uprawomocnienia się stosownego orzeczenia. Przez okres 3 miesięcy od dnia przeniesienia kurator zachowuje prawo do dotychczasowego wynagrodzenia. Wobec wymogów ustawowych warunkujących zatrudnienie w wymiarze sprawiedliwości trudno określić, jakie mogłyby być stanowiska, na które przeniesiony mógłby być kurator, w stosunku do którego zapadłoby orzeczenie o trwałej utracie zdolności do wykonywania zawodu kuratora. Bardziej prawdopodobne wydaje się skorzystanie z uprawnień określonych w art. 20 u.o.k.s., o ile kuratorowi przyznano prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy.

Uprawnienie prezesa dotyczące przeniesienia do innego sądu dotyczy również kuratora okręgowego i jego zastępcy w zakresie przeniesienia do pracy w sądzie rejonowym. Ograniczone jest jednak do sytuacji dotyczącej likwidacji sądu okręgowego (art. 33 u.o.k.s.).

Prezes sądu okręgowego posiada również uprawnienie do zawieszenia kuratora. Ustawa wskazuje jednak na następujące przypadki: fakultatywne zawieszenie kuratora (na wniosek kuratora okręgowego) lub z urzędu – w przypadku wszczęcia przeciwko kuratorowi postępowania dyscyplinarnego (art. 24 u.o.k.s.). Zawieszenie to ograniczone jest czasowo do 3 miesięcy i nie powoduje obniżenia wynagrodzenia kuratora.

Kurator zawodowy zostaje natomiast z mocy prawa zawieszony w pełnieniu obowiązków służbowych w razie tymczasowego aresztowania (art. 23 u.o.k.s.). Zawieszenie, w tym przypadku obligatoryjne, powoduje obniżenie wynagrodzenia kuratora do połowy z wyrównaniem w przypadku wydania wyroku uniewinniającego lub umorzenia postępowania karnego na podstawie art. 17 § 1 pkt 1 k.p.k.³¹

W zakresie zakończenia stosunku pracy kuratora warto wskazać na uprawnienie prezesa sądu okręgowego dotyczące rozwiązania stosunku pracy z kuratorem zawodowym.

Stosunek pracy z kuratorem zawodowym wygasa w wypadkach określonych w Kodeksie pracy lub z zachowaniem 3-miesięcznego okresu wypowiedzenia dokonanej przez prezesa sądu okręgowego.

W okresie wypowiedzenia, zgodnie z art. 29 ust. 1 u.o.k.s., prezes sądu okręgowego może, na wniosek kuratora okręgowego, zwolnić kuratora za-

³¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. 2021, poz. 534 t.j.) dalej k.p.k.

wodowego z pełnienia obowiązków z zachowaniem prawa do wynagrodzenia. W tym zakresie warunkiem koniecznym do zwolnienia z obowiązku świadczenia pracy jest wniosek kuratora okręgowego.

Rozwiązanie stosunku pracy z kuratorem zawodowym w myśl art. 27 u.o.k.s. może nastąpić w drodze wypowiedzenia w razie:

- 1) otrzymania negatywnej oceny pracy potwierdzonej ponowną taką oceną, która nie może być dokonana wcześniej niż po upływie 4 miesięcy;
- 2) likwidacji sądu lub jego reorganizacji, jeżeli nie jest możliwe przeniesienie kuratora na inne stanowisko w tym samym okręgu;
- 3) trwałej utraty zdolności fizycznej lub psychicznej do pracy na zajmowanym stanowisku, jeżeli nie ma możliwości przeniesienia kuratora do innej pracy, odpowiedniej do jego stanu zdrowia i kwalifikacji zawodowych, albo gdy kurator odmawia przejścia do takiej pracy.

Okres wypowiedzenia stosunku pracy wynosi 3 miesiące i kończy się ostatniego dnia miesiąca. Warto wskazać na odmiennie uregulowany niż wynikający z przepisów Kodeksu pracy okres wypowiedzenia wynoszący 3 miesiące niezależnie od okresu zatrudnienia kuratora w danym sądzie.

Od decyzji w sprawach wypowiedzenia lub rozwiązania stosunku pracy z kuratorem zawodowym, przeniesienia na inne stanowisko bądź zawieszenia w pełnieniu obowiązków kurator może w terminie 7 dni wnieść odwołanie do Ministra Sprawiedliwości (art. 30 u.o.k.s.).

W sytuacji roszczeń kuratora ze stosunku pracy stosuje się przepisy Kodeksu pracy w zakresie zarówno drogi sądowej, jak i roszczeń i uprawnień, które z tego tytułu mogą przysługiwać kuratorowi. Co istotne, wydaje się, że w tym zakresie pozwanym winien być pracodawca kuratora.

Stosunek pracy z kuratorem zawodowym ulega z mocy prawa rozwiązaniu z jego winy, bez wypowiedzenia (art. 32 u.o.k.s.), w razie:

- 1) prawomocnego orzeczenia sądu karnego pozbawienia praw publicznych albo zakazu wykonywania zawodu;
- 2) prawomocnego ukarania karą dyscyplinarną wydalenia ze służby kuratorskiej;
- 3) zawinionej utraty uprawnień koniecznych do wykonywania pracy na zajmowanym stanowisku.

Ustawa przewiduje również możliwość rozwiązania przez prezesa sądu okręgowego stosunku pracy z kuratorem bez wypowiedzenia z przyczyn przez niego niezawinionych w razie jego nieobecności w pracy z powodu choroby trwającej dłużej niż rok lub odosobnienia ze względu na chorobę zakaźną w okresie pobierania z tego tytułu zasiłku, a także w razie

usprawiedliwionej nieobecności w pracy z innych przyczyn po upływie okresów przewidzianych w art. 53 k.p.

Oprócz wskazanych w ustawie o kuratorach przypadków rozwiązania stosunku pracy z kuratorem, możliwe jest również rozwiązanie stosunku pracy na skutek wypowiedzenia dokonanego przez kuratora czy na mocy porozumienia stron³². Niemniej czynności w tym zakresie po stronie sądu wykonywać będzie nadal prezes sądu okręgowego.

Wniosek kuratora o rozwiązanie stosunku pracy za wypowiedzeniem oraz wnioski o rozwiązanie stosunku pracy w drodze porozumienia stron winny być złożone z zachowaniem drogi służbowej. Zatem wniosek taki kurator winien skierować do prezesa sądu okręgowego za pośrednictwem prezesa sądu rejonowego, w którym jest zatrudniony.

Stosunek pracy z kuratorem zawodowym wygasa również w wypadku zrzeczenia się przez niego obywatelstwa polskiego.

Prezes sądu okręgowego zgodnie z art. 22 pkt 1 i 3 u.o.s.p. kieruje sądem i reprezentuje sąd na zewnątrz, a w szczególności kieruje działalnością administracyjną sądu oraz pełni inne czynności przewidziane w ustawie oraz przepisach odrębnych.

Prezes sądu bez wątplenia realizuje zatem politykę Ministra Sprawiedliwości. Naturalnym wydaje się więc, iż realizacja polityki prezesa sądu okręgowego w zakresie zarządzania okręgiem sądowym dotyczyć będzie i kuratorskiej służby sądowej. Swoją politykę w okręgu w zakresie służby kuratorskiej prezes realizować będzie za pośrednictwem kuratora okręgowego i pośrednio kierowników zespołów.

Nadzór nad działalnością kuratorów sądowych wykonuje kurator okręgowy, z zastrzeżeniem określonych w ustawie uprawnień sądu lub prezesa sądu (art. 35 ust. 2 u.o.k.s.). Oczywiście winien mieć na względzie dobro służby kuratorskiej w całym okręgu, jednak trudno sobie wyobrazić sytuację, w której kurator okręgowy nie realizowałby kierunków wskazanych przez prezesa sądu okręgowego.

W tej sytuacji prezes winien mieć wpływ na obsadzanie stanowiska kuratora okręgowego. Zgodnie z uregulowaniami zawartymi w ustawie o kuratorach sądowych, kuratora okręgowego powołuje prezes sądu okręgowego na 6-letnią kadencję spośród kandydatów wybranych przez okręgowe zgromadzenie kuratorów ze swego grona, bezwzględną większością głosów, w obecności co najmniej połowy członków zgromadzenia. W wypadku

³² K. Stasiak, *Charakterystyka stosunku pracy kuratora sądowego...*, s. 98.

niedokonania wyboru kandydatów przez dwa kolejne zgromadzenia kuratorów, prezes sądu okręgowego otrzymuje uprawnienie do samodzielnego powołania kuratora okręgowego.

Co istotne, jako niedokonanie wyboru rozumieć należy co najmniej trzy sytuacje, w których: po pierwsze żaden z kandydatów nie otrzymał bezwzględnej większości głosów, po drugie tylko jeden kandydat otrzymał bezwzględną większość głosów na zgromadzeniu, po trzecie kandydat lub kandydaci po dokonanych wyborze złożyli oświadczenie, iż rezygnują z ubiegania się o funkcję kuratora okręgowego.

Prezes sądu okręgowego odwołuje kuratora okręgowego, jeśli zrzekł się funkcji, a po zasięgnięciu opinii okręgowego zgromadzenia kuratorów, jeśli nie wypełnia obowiązków nałożonych przez ustawę. Konieczność uzyskania opinii okręgowego zgromadzenia kuratorów ma charakter formalny, jednak treść tej opinii nie jest dla prezesa wiążąca³³.

W celu realizacji polityki w okręgu sądowym oraz zapewnienia możliwości realizacji przez kuratora okręgowego jego zadań, prezes sądu okręgowego na wniosek kuratora okręgowego może powołać zastępcę kuratora okręgowego dla dorosłych i zastępcę kuratora okręgowego rodzinnego, a jeżeli uzna to za wystarczające, jednego zastępcę kuratora okręgowego (art. 36 ust. 5 u.o.k.s.).

Szczegółowy zakres obowiązków zastępcy lub zastępców kuratora okręgowego określa kurator okręgowy i przedkłada do zatwierdzenia prezesowi sądu okręgowego (art. 37 ust. 2 pkt 13 u.o.k.s.).

Kurator okręgowy odpowiada przed prezesem sądu okręgowego za funkcjonowanie kuratorskiej służby sądowej w okręgu. Reprezentuje kuratorów sądowych wobec prezesa sądu okręgowego i organów kolegialnych sądu. Z punktu widzenia uprawnień prezesa sądu, wskazać należy, iż do zadań kuratora okręgowego należy również wykonywanie innych niż określone w katalogu w art. 37 u.o.k.s. czynności zleconych przez prezesa sądu okręgowego (art. 37 ust. 1 pkt 15 u.o.k.s.).

Do obsługi kuratora okręgowego i jego zastępców przy wykonywaniu ich zadań ustawowych prezes sądu okręgowego wyznacza urzędników lub innych pracowników sądu okręgowego (art. 38 ust. 1 u.o.k.s.). Prezes sądu okręgowego może, na wniosek kuratora okręgowego, delegować do sądu okręgowego kuratora z sądu rejonowego w celu udzielania kuratorowi okręgowemu pomocy przy wykonywaniu zadań (art. 28 ust. 2 u.o.k.s.). Delegowanie ograniczone jest do tego samego okręgu sądowego.

³³ K. Gromek, *op. cit.*, s. 195.

Jak już wyżej wspomniano, pośrednio polityka prezesa sądu w zakresie zarządzania okręgiem jest realizowana przez kierowników zespołów. Pośrednio, bowiem kierownicy zespołów w ramach podległości służbowej wykonują zadania określone przez kuratora okręgowego.

Powołania i odwołania kierownika zespołu dokonuje prezes sądu okręgowego na wniosek kuratora okręgowego po zasięgnięciu opinii prezesa sądu rejonowego. Opinia prezesa sądu rejonowego nie wiąże prezesa sądu okręgowego, niemniej warunkiem formalnym jest jej uzyskanie.

Kandydat na kierownika winien spełniać wymogi określone w art. 41 ust. 1 u.o.k.s. i oprócz wymaganego co najmniej 5-letniego stażu pracy kuratorskiej i przynajmniej stopnia służbowego starszego kuratora zawodowego powinien wyróżniać się zdolnościami organizacyjnymi³⁴. Każdorazowo ostatecznej oceny, czy wskazany kandydat na kierownika spełnia kryteria niezbędne do powołania go na funkcję kierownika zespołu, dokonuje prezes sądu okręgowego na podstawie wniosku kuratora okręgowego.

Ustawa w żaden sposób nie precyzuje natomiast kryteriów odwołania kierownika zespołu. Przyjąć należy, iż decyzję w tym zakresie po rozpatrzeniu wniosku kuratora okręgowego i zasięgnięciu opinii prezesa sądu rejonowego prezes sądu okręgowego podejmuje samodzielnie i nie jest ograniczony w tym zakresie żadnymi dodatkowymi kryteriami³⁵.

W przypadku kierowników zespołów szczegółowy zakres obowiązków określony przez kuratora okręgowego jest przedkładany prezesowi sądu okręgowego do zatwierdzenia.

Prezes sądu okręgowego uczestniczyć może również w posiedzeniach okręgowego zgromadzenia kuratorów jako organu samorządu zawodowego kuratorów (art. 48 ust. 2 u.o.k.s.). Prezes w tym zakresie może brać udział w zgromadzeniu z głosem doradczym.

Warto również wskazać na rolę prezesa sądu okręgowego w zakresie odpowiedzialności dyscyplinarnej kuratorów.

Prezesowi sądu okręgowego przysługuje wyłączne prawo wymierzenia kary porządkowej upomnienia kuratorowi okręgowemu i jego zastępcy (art. 53 ust. 1 u.o.k.s.). Wymierzenie kary porządkowej kuratorowi okręgowemu i jego zastępcy winno być jednak poprzedzone wysłuchaniem kuratora zgodnie z procedurą wskazaną w Kodeksie pracy. Kurator w ciągu 3 dni od zawiadomienia go o ukaraniu karą porządkową upomnienia może

³⁴ S. Stasiorowski, *Metody pracy resocjalizacyjnej...*, s. 13.

³⁵ K. Gromek, *op. cit.*, s. 208–209.

odwołać się odpowiednio do Ministra Sprawiedliwości. Decyzja Ministra Sprawiedliwości ma charakter ostateczny³⁶.

Prezes sądu okręgowego jest również wyłącznym dysponentem postępowania dyscyplinarnego prowadzonego w stosunku do kuratorów w okręgu³⁷.

Rzecznik dyscyplinarny na żądanie prezesa sądu okręgowego przeprowadza postępowanie wyjaśniające i w przypadku potwierdzenia zasadności wszczęcia postępowania dyscyplinarnego występuje z wnioskiem o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego (art. 53 ust. 3 u.o.k.s.). To prezes sądu okręgowego decyduje, po uzyskaniu wiadomości o podstawach do wszczęcia postępowania przeciwko kuratorowi zawodowemu, o dalszych czynnościach w sprawie, w tym o skierowaniu stosownego żądania do rzecznika dyscyplinarnego.

W tym zakresie to prezes sądu okręgowego dokonuje wstępnej oceny złożonego zawiadomienia i ustala, czy mogło dojść do naruszenia obowiązków kuratora oraz jaki był charakter naruszenia³⁸.

Ostateczna decyzja co do żądania wszczęcia postępowania wyjaśniającego lub odmowy jego wszczęcia należy jednak do właściwego prezesa sądu okręgowego³⁹.

Nie mniej w przypadku, gdy prezes sądu okręgowego wyda rzecznikowi polecenie wszczęcia i przeprowadzenia postępowania wyjaśniającego, rzecznik nie ma prawa odmówić jego wszczęcia. Dotyczy to także przypadku, gdyby rzecznik już na tym etapie nie zgadzał się z samą decyzją prezesa sądu okręgowego, uznając wszelkie dotychczas złożone wyjaśnienia kuratora zawodowego za w zupełności wystarczające i dostatecznie potwierdzające brak przesłanek do prowadzenia dalszych czynności przez rzecznika⁴⁰.

³⁶ S. Stasiorowski, *Odpowiedzialność porządkowa i dyscyplinarna sądownego kuratora zawodowego*, „Studia Prawnicze i Administracyjne” 2012, nr 1 (3), s. 108.

³⁷ Stasiak K., *Odpowiedzialność porządkowa i dyscyplinarna kuratora zawodowego i aplikanta kuratorskiego*, w: *Zarys metodyki pracy kuratora sądownego*, red. T. Jedynak, K. Stasiak, LexisNexis, Warszawa 2008, s. 133.

³⁸ Wyrok NSA z dnia 18. 05.2004 r. OSK 101/04 <https://orzeczenia.nsa.gov.pl/doc/A6EB-9D8E66>, dostęp: 23.10.2020.

³⁹ Odpowiedź Sekretarza Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości na interpelację nr 9379 w sprawie podstaw prawnych i trybu prowadzenia postępowania dyscyplinarnego wobec zawodowych kuratorów sądowych, <http://www.sejm.gov.pl/sejm7nsf/InrerpelacjaTresc.xsp?key=2FDFEADC>, dostęp: 24.10.2020.

⁴⁰ S. Stasiorowski, *Odpowiedzialność porządkowa i dyscyplinarna sądownego kuratora zawodowego – o potrzebie zmian*, „Probacja” 2012, nr 3, s. 208.

Prezes sądu okręgowego wyznacza skład sądu dyscyplinarnego pierwszej instancji z listy członków odpowiedniego sądu w kolejności alfabetycznej. (art. 58 ust. 3 u.o.k.s.). Lista kuratorów wchodzących w skład sądu dyscyplinarnego w kolejności alfabetycznej jest każdorazowo, po przeprowadzeniu wyborów przez okręgowe zgromadzenie kuratorów, przesyłana przez przewodniczącego zgromadzenia, którym jest kurator okręgowy, do wiadomości prezesowi sądu okręgowego.

W przypadku ukarania kuratora karą porządkową lub dyscyplinarną, prezes sądu okręgowego zarządza z urzędu usunięcie z akt osobowych kuratora: odpowiednio – decyzji o ukaraniu karą porządkową – po roku od jej uprawomocnienia; odpisu orzeczenia sądu dyscyplinarnego o ukaraniu karą przewidzianą w art. 52 ust. 3 pkt 1–4 u.o.k.s. – po upływie 2 lat, a karą przewidzianą w art. 52 ust. 3 pkt 5 u.o.k.s. – po upływie 5 lat, od jej uprawomocnienia (art. 70 ust. 1 u.o.k.s.), a w szczególnie uzasadnionych wypadkach, na wniosek ukaranego może zarządzić usunięcie decyzji lub orzeczeń odpowiednio po upływie połowy tych terminów. Analiza przyczyn uzasadniających skrócenie terminów do usunięcia decyzji lub orzeczeń z akt osobowych kuratora pozostaje w kompetencji prezesa sądu okręgowego (art. 70 ust. 2 u.o.k.s.).

Również prezes sądu okręgowego w ramach swych uprawnień podejmuje czynności dotyczące zatrudnienia aplikanta kuratorskiego bądź skrócenia lub przedłużenia aplikacji kuratorskiej (art. 73 u.o.k.s.).

Aplikanta po przeprowadzeniu konkursu na aplikację kuratorską w okręgu sądowym zatrudnia prezes sądu okręgowego, po zasięgnięciu opinii kuratora okręgowego. Zatrudnienie aplikanta następuje na podstawie umowy o pracę na czas określony z możliwością rozwiązania umowy przed upływem terminu.

Prezesowi przysługuje również uprawnienie do: skrócenia aplikantowi aplikacji kuratorskiej do 9 miesięcy (art. 73 ust. 2 u.o.k.s.), przedłużenia czasu trwania aplikacji na wniosek aplikanta na czas nie dłuższy niż 6 miesięcy, jeżeli aplikant nie przystąpił do egzaminu lub nie zdał go w pierwszym terminie (art. 73 ust. 3 u.o.k.s.) oraz prawo do rozwiązania umowy z aplikantem kuratorskim w terminie wcześniejszym, po zasięgnięciu opinii kuratora okręgowego, jeżeli przebieg aplikacji wskazuje nieprzydatność aplikanta do kuratorskiej służby sądowej.

Prezes sądu okręgowego przyjmuje również od aplikanta ślubowanie przed podjęciem obowiązków (art. 74 u.o.k.s.) oraz od kuratora zawodo-

wego przed przystąpieniem przez niego do wykonywania obowiązków zawodowych (art. 6 u.o.k.s.).

Egzamin aplikanta odbywa się przed komisją egzaminacyjną powołaną przez prezesa sądu okręgowego (art. 78 ust. 2 u.o.k.s.). W skład komisji egzaminacyjnej wchodzi prezes sądu okręgowego jako przewodniczący bądź wyznaczony przez niego wiceprezes oraz trzech członków: sędzia, kurator okręgowy i kurator zawodowy. Prezes sądu okręgowego może również powołać do składu komisji inne osoby, które zawodowo zajmują się kuratelą sądową, za ich zgodą, w liczbie nieprzekraczającej połowy składu komisji⁴¹.

O składzie komisji egzaminacyjnej oraz terminie i miejscu egzaminu przewodniczący zawiadamia członków komisji oraz podlegających egzaminowi aplikantów co najmniej na miesiąc wcześniej (art. 79 u.o.k.s.).

Uchwały komisji egzaminacyjnej zapadają większością głosów, a w razie równej liczby głosów decyduje głos prezesa sądu jako przewodniczącego komisji (art. 81 ust. 4 u.o.k.s.)⁴².

Prezes sądu okręgowego pełni również zadania administratora danych przetwarzanych w celu wykonania zadań lub obowiązków przez kuratora okręgowego lub jego zastępcę (art. 9 b u.o.k.s.).

Warto wskazać na uprawnienia prezesa sądu okręgowego dotyczące czynności kuratorów zawartych w rozporządzeniu o ośrodkach kuratorskich⁴³. Prezesowi sądu okręgowego przyznano bowiem w tych przepisach uprawnienia do:

- tworzenia i znoszenia w ośrodków kuratorskich w obszarze właściwości sądu okręgowego na wniosek prezesa sądu rejonowego po zasięgnięciu opinii kuratora okręgowego (§ 4 ust. 1 r.o.o.k.);
- zawieszania, na uzasadniony wniosek prezesa sądu rejonowego prowadzenia zajęć w ośrodku na okres nieprzekraczający łącznie trzech miesięcy w roku kalendarzowym, w szczególności w okresie przerw w nauce szkolnej, jeżeli w okresie zawieszenia uczestnicy zostaną skierowani do innego ośrodka położonego w obszarze właściwości sądu rejonowego, przy którym działa ośrodek (§ 9 ust. 2 r.o.o.k.).

⁴¹ K. Stasiak, *Aplikacja kuratorska. Egzamin wstępny na aplikację. Aplikacja. Egzamin kuratorski*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2019, s. 54.

⁴² K. Stasiak, *Aplikacja kuratorska...*, s. 56.

⁴³ P. Kozłowski, K. Stasiak, *op. cit.*, s. 35.

Zakończenie

Niewątpliwie uprawnienia prezesa sądu okręgowego wskazane w ustawie o kuratorach sądowych pozwalają na skuteczne i efektywne zarządzanie służbą kuratorską w okręgu. Wydaje się zasadne, wobec tak ustawowo określonej struktury służby kuratorskiej, aby prezes sądu okręgowego miał wpływ nie tylko na personalną obsadę etatów kuratorskich, ale również mógł realnie podejmować działania mające na celu zapewnienie prawidłowej realizacji zadań przez kuratorów.

Przyjęte rozwiązania ustawowe przenoszące większość uprawnień związanych z obsadą etatów kuratorskich i ich relokacją w ramach okręgu umożliwiają nie tylko prowadzenie prawidłowej polityki kadrowej, ale również szybką reakcję w sytuacjach wymagających dokonania zmian w strukturze kurateli.

Uprawnienia prezesa sądu okręgowego, zwłaszcza w kwestii obsady stanowisk funkcyjnych oraz w zakresie kształtowania wynagrodzeń kuratorów poprzez przyznawanie dodatków i nagród, pozwalają na skuteczne działania w zakresie motywowania kuratorów oraz dowartościowanie tych kuratorów, którzy w ramach swojej pracy wykazują się szczególnymi osiągnięciami.

Za trafne należy uznać pozostawienie w gestii prezesa sądu okręgowego najważniejszych uprawnień związanych z nawiązywaniem i rozwiązywaniem stosunków pracy z kuratorami, relokacją etatów i przenoszeniem kuratorów oraz przekazanie w ręce prezesa sądu okręgowego decydowania w zakresie inicjowania postępowań wyjaśniających.

Wskazać należy, iż prezes sądu okręgowego poprzez sprawowanie nadzoru nad realizacją zadań przez kuratora okręgowego posiada najlepsze rozeznanie w zakresie potrzeb i problemów całej służby kuratorskiej w okręgu.

Pozostawienie z kolei prezesom sądów rejonowych uprawnień pracodawcy w stosunku do kuratorów zatrudnianych w tych sądach daje możliwość podejmowania przez prezesów w sądach rejonowych działań wynikających ze specyfiki danego terenu pozostającego we właściwości sądu. Realizacja tych zadań w stosunku do kuratorów zawodowych zatrudnionych w sądach rejonowych nie obciąża prezesa sądu okręgowego, pozwalając na podejmowanie działań w sprawach najistotniejszych dla kuratorów i służby kuratorskiej w okręgu.

Bibliografia

Literatura

- Bałandynowicz A., *Probacja. Wychowanie do wolności*, Primum 1996.
- Gromek K., *Kuratorzy sądowi. Komentarz*, LexisNexis, Warszawa 2005.
- Kozłowski P., Stasiak K., *Ośrodek kuratorski. Ujęcie prawne, organizacyjne i metodyczne*, Rzecznik Praw Obywatelskich, Warszawa 2018.
- Sawicka K., *Model kurateli sądowej, Podstawowe założenia i źródła inspiracji*, w: *Materiały z I Kongresu Kuratorskiego. Dziewięćdziesięciolecie Kurateli Sądowej w Polsce. Historia – Teraźniejszość – Przyszłość*, K. Stasiak, Ł. Wirkus, P. Kozłowski, T. Jedynak, Impuls, Kraków 2010.
- Stasiak K., *Aplikacja kuratorska. Egzamin wstępny na aplikację. Aplikacja. Egzamin kuratorski*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2019.
- Stasiak K., *Charakterystyka stosunku pracy kuratora zawodowego i aplikanta kuratorskiego*, w: *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, red. T. Jedynak, K. Stasiak, LexisNexis, Warszawa 2008.
- Stasiak K., *Czy potrzebna nam jest reforma kurateli sądowej?*, „Gdańskie Studia Prawnicze Rok XXIV” 2020, nr 3 (47).
- Stasiak K., *Odpowiedzialność porządkowa i dyscyplinarna kuratora zawodowego i aplikanta kuratorskiego*, w: *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, red. T. Jedynak, K. Stasiak, LexisNexis, Warszawa 2008.
- Stasiorowski S., *Metody pracy resocjalizacyjnej i profilaktycznej stosowane przez kuratorów sądowych wykonujących orzeczenia w sprawach karnych*, Prawo karne i kryminologia, Wydawnictwo IWS, Warszawa 2018.
- Stasiorowski S., *Odpowiedzialność porządkowa i dyscyplinarna sądowego kuratora zawodowego*, „Studia Prawnicze i Administracyjne” 2012, nr 1 (3).
- Stasiorowski S., *Odpowiedzialność porządkowa i dyscyplinarna sądowego kuratora zawodowego – o potrzebie zmian*, „Probacja” 2012, nr 3.

Akty prawne

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 czerwca 2003 r. w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania uprawnień i obowiązków kuratorów sądowych (Dz.U. 2014, poz. 989 t.j.).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2016 r. w sprawie sposobu i trybu wykonywania czynności przez kuratorów sądowych w sprawach karnych wykonawczych (Dz.U. 2016, poz. 969 t.j.).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 r. Regulamin Urzędowania Sądów Powszechnych (Dz.U. 2019, poz. 1141).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 października 2001 r. w sprawie ośrodków kuratorskich (Dz.U. 2001 nr 120, poz. 1294).

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie wynagrodzeń kuratorów zawodowych i aplikantów kuratorskich (Dz.U. 2020, poz. 145 t.j.).

Ustawa budżetowa na rok 2021 z dnia 20 stycznia 2021 r. (Dz.U. 2021, poz. 190).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. 2021, poz. 534 t.j.).

Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (t.j. Dz.U. 2020, poz. 1320 t.j.).

Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych (Dz.U. 2020, poz. 167 t.j.).

Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. 2020, poz. 365 t.j.).

Orzecznictwo

Wyrok NSA z dnia 18.05.2004 r. OSK 101/04, <https://orzeczenia.nsa.gov.pl/doc/A6EB9D8E66>, dostęp: 23.10.2020.

Źródła internetowe

Informacja o wynikach przeprowadzonej kontroli przez Najwyższą Izbę Kontroli nr P/17/106 *Wykonywanie obowiązków przez kuratorów sądowych*, źródło: <https://www.nik.gov.pl/kontrole/P/17/106/>, dostęp: 15.02.2021.

Odpowiedź Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości z dnia 21.01.2019 r. w sprawie BM-I-0520-866/18/1 w sprawie wątpliwości interpretacyjnych dotyczących zakładu pracy i pracodawcy w odniesieniu do sądowego kuratora zawodowego, https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rcrt=j&url=https://www.senat.gov.pl/download/gfx/senat/pl/senatoswiadczenia/1972/09_068_1961_1_odp.pdf&ved=2ahUKEwiVr7Gh8rvvAhXipIsKHRYRgCw8QFjACegQIDhAC&usq=AOvVaw3-UOeAfOVs8bPVbpQV_z1_, dostęp: 15.02.2021.

Odpowiedź Sekretarza Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości na interpelację nr 9379 w sprawie podstaw prawnych i trybu prowadzenia

postępowania dyscyplinarnego wobec zawodowych kuratorów sądowych,
<http://www.sejm.gov.pl/sejm7nsf/InrerpelacjaTresc.xsp?key=2FDFE-ADC>, dostęp: 24.10.2020.

Projekt z dnia 31 maja 2019 r. ustawy o kuratorskiej służbie sądowej
<https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12321964/katalog/12599118#12599118>,
dostęp: 03.03.2021.